

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לחינוך
שנת הלימודים תשע"ז 2016-2017

שם הקורס: "לא בבית ספרנו": התמודדות עם פגיעה מינית במערכת החינוכית

מס' קורס: 12920246

מועד: סמסטר ב', תשע"ז

שם המרצה: דר' תמר איצקסון

מועד הקורס: יום רביעי 1800 – 16:00

שעת קבלה: ימי רביעי, בתיאום מראש

יצירת קשר: icekson@post.bgu.ac.il

יעדי ההוראה:

הקורס יעסוק בנושא של פגיעה מינית בקרב ילדים ובני נוער, תוך התמקדות במסגרת בית ספרית. בקורס נבחן מהי התפתחות מינית נורמטיבית ותקינה לעומת פגיעה מינית. בהמשך נדון בהשלכות הפגיעה, תוך התמקדות בפגיעה מתמשכת בילדות, ובגיל ההתבגרות. נעסוק בהקשר החברתי-תרבותי ובגורמים אפשריים לתופעה. אחד התחומים בהם נעסוק במהלך הקורס הוא הדואליות של העיסוק במיניות במערכות חינוכיות כיום בישראל. מצד אחד קיימות עדויות רבות לחשיפה הולכת וגוברת לתכנים מיניים בקרב ילדים ובני נוער (תקשורת, פורנוגרפיה, רשתות חברתיות), המרמזות על ליברליות ועיסוק פתוח יותר בנושא. מן העבר השני, צף ועולה אתגר ממשי בשיח פתוח בין מבוגרים לילדים בנושא המיניות בכלל וטיפול בפגיעה מינית בפרט. צוותים חינוכיים, בייחוד בתפקידים ייעוציים מוצאים את עצמם פעמים רבות במצב של העדר ידע מספיק, חוסר הכרות עם מורכבות התופעה ותחושות חוסר אונים. מכאן, נקדיש חלק מהקורס לסקירת דרכי ההתמודדות שלנו כאנשי חינוך עם התופעה, תוך חשיפה לאפשרויות סיוע, טיפול ותמיכה ראשוניות. בקורס יוצג ידע עדכני מהמחקר ומהשדה, וינתן מרחב והזדמנות להתלבטות ובדיקה של העמדות והתחושות אל מול מציאות מורכבת זו, ואף כלים לעבודה פרקטית בתחום. במהלך המפגשים נשמע עדויות של נפגעות ונפגש עם אנשי מקצוע מומחים בתחום כגון מסל"ן, שפ"י וכו'.

דרישות הקורס

1. השתתפות פעילה ותרומה משמעותית במהלך השיעורים. ניתן להעדר עד 2 מפגשים בלבד במהלך הסמסטר באישור מוקדם של המרצה. השתתפות פעילה היא תנאי מקדים להגשת עבודת הסיכום בקורס.
2. כתיבת "יומן מסע": הגשת 10 דו"חות רלפקטיביים לאורך הסמסטר. הדוחות ישלחו לאחר כל מפגש ויתמקדו בחוויה האישית של הלומדים ביחס לחומר הנלמד. הסיכום יהיה אישי ויהיה בהיקף שבין חצי עמוד לעמוד. הגשת 10 דוחות היא תנאי מקדים להגשת עבודת הסיכום בקורס.

3. עבודת אמצע: ניתוח של אירוע בעל אופי מיני במערכת החינוכית או של התמודדות חינוכית עם הנושא (ניתוח מקרה, ניתוח טקסט כגון ספר או סרט, ניתוח מערכת) הניתוח יתבצע בעזרת התיאוריות, המושגים והתהליכים שנלמדו ובהתבסס על 3 מאמרים מתוך רשימת הקריאה. העבודה תכתב בזוגות.

4. עבודה מסכמת: עבודה אינטגרטיבית המשלבת התנסות מעשית בשדה וניתוח תיאורטי מקיף של תכנית ההתנסות. דרישות העבודה מפורטות בקובץ נפרד. העבודה תכתב בזוגות. יש לאשר את הנושא בטרם כתיבת העבודה.

דרישות והרכב ציון הקורס:

נוכחות % חובה (ניתן להעדר עד 2 מפגשים, תנאי מקדים להגשת עבודה מסכמת)

בחנים %

עבודות 30% עבודת אמצע, 70% עבודה מסכמת

מבחנים %

סיורים %

סה"כ 100%

רשימה ביבליוגרפית:

1. מה בין התפתחות מינית תקינה ופתולוגית בקרב ילדים: מהו מהלך ההתפתחות המינית התקינה בקרב ילדים? מה רצוי, תקין ונורמאלי? כיצד משוחחים עם ילדים ובני נוער על מיניות? כיצד מקדמים מיניות בריאה?

קוונה ג'ונסון, ט. (1996). *הבנת התנהגויות מיניות של ילדים - מה בריא וטבעי?* הוצאת דרום פסדינה: קליפורניה (תמצית רינה כהן ודפנה אייזן).

2. התנהגות מינית בהקשר תרבותי-חברתי

כיצד ניתן להבין את התנהגויות מיניות בהקשר החברתי-תרבותי? (תקשורת, שפה, מערכת החוק, וכו'). נדון באופן שבו הבניות מיגדריות מעצבות את תפיסת המיניות של בנים ושל בנות. נלמד על גישות פמיניסטיות וכיצד הן מסבירות את התופעה.

3. פגיעה מינית מהי?

כיצד היא מוגדרת? מה מבחין בינה ובין דפוסי אלימות אחרים? מה שכיחות התופעה בארץ ובעולם ומה מאפייניה?

הרמן, ג'. (1994). *טראומה והחלמה*. הוצאת עם עובד. עמודים 13-49.

Stoltenborgh, M., H. van IJzendoorn, M., Euser, E., M., & Bakermans-Kranenburg, J. M., (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence around the World. *Child Maltreatment*, DOI: 10.1177/1077559511403920.

4. השלכות פגיעה מינית

מהם סימני הזיהוי לפגיעה בילדות? מהן ההשלכות של פגיעה מינית בילדות ובגיל ההתבגרות? נדון בהשלכות השליליות, כמו גם בצמיחה פוסט-טראומטית.

אברמוביץ, ד. (2004). עדות אישית. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). *הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות*. (עמודים 41-53). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

רונית ל. (ניתן), (2006). עדות אישית. שימרו עליי. בתוך "לא בבית ספרנו", מבט על פעילות מרכזי הסיוע בקרב ילדים ובני נוער במערכת החינוך בישראל. הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל.

זליגמן, צ. (2004). מבוא לגילוי עריות: אין אמת, ואין חסד, ואין רחמים. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). *הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות*. (עמודים 15-40). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

5. פגיעה מינית במערכות חינוכיות

עד כמה התופעה נפוצה? מה המאפיינים? נדון במורכבות של פגיעה המתרחשת בתוך מערכת חינוכית. כך למשל מה קורה כאשר הקורבן והתוקף לומדים באותה כיתה? נבחן מהן העמדות של הורים, מורים וצוותים הנהלה כלפי התופעה.

Zeira, A.; Astor A.R. and Benbenishty, R. (2002). Sexual Harassment in Jewish and Arab public Schools in Israel. *Child abuse & Neglect*, 26, 149-166.

לרר ש. ואיצקסון ת. (2008). לבד בכיתה. מתוך *דו"ח אלימות מינית בישראל 2008*, הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בישראל.

6. התנהגות פוגעת מינית במדיה אלקטרונית (ובכלל)

מהי התנהגות פוגעת מינית? היכן עובר הגבול בין משחק/סקרנות לפגיעה? מה ידוע לנו על הפוגעים ועל טיפול מיטבי בהם? בנוסף, נעסוק בדפוסי פגיעה חדשים ובהשלכותיהם כגון: חשיפה לפורנוגרפיה, וביריונות ברשת (רשתות חברתיות). נשאל עד כמה פער בין הדורות (מבוגרים - בני נוער) בשימוש במדיה אלקטרונית הינו חסם וכיצד ניתן להפוך אותו להזדמנות להתמודדות מיטבית?

הילי כוכבי, *משחקים אסורים*, הד החינוך מארס-אפריל 2005.

7. היבטים בטיפול פרטני

נדון בהבדלים שבין פגיעה לדינמיקה של התנהגות בלתי מותאמת. נעסוק בדרכי התגובה המתאימות: חינוכית, טיפולית וחוקית.

טיפול נפשי בקטינים נפגעי פגיעה מינית – מסלולי טיפול באחריות משרדי הממשלה. דו"ח מרכז המידע והמחקר של כנסת ישראל, 2014.

8. עקרונות סיוע

מהם מרכיבי התגובה האדפטיבית? קווים מנחים במתן סעד ראשוני ובליווי מתמשך.

שוורצברג, ש., וזומר, א. (2004). חשיפת הסוד : גורמים מעודדים ומעכבים את גילוי סוד הפגיעה בקרב קורבנות התעללות מינית בילדות. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). *הסוד ושברו : סוגיות בגילוי עריות*. (עמודים 103-82). תל אביב : הוצאת הקיבוץ המאוחד.

9. היבטים בהתערבות מערכתית

נכיר עקרונות לבנייה ויישום של תוכניות התערבות חינוכיות, ונדון בדרכים לבחינת האפקטיביות שלהן.

Bolen R. M. (2003). Child sexual abuse: Prevention or promotion? *Social Work*, Vol. 48 (2), 174-185.

(תירגמה וסכמה : עירא הררי)

10. איפה אני בסיפור הזה?

המפגש האישי עם הנושא ילווה אותנו לאורך הקורס כולו ובמהלכו נבחן מתי ואיפה כדאי לשאול את השאלות? האם יש דרך טובה יותר לשאול? ועד כמה אנחנו מוכנים לשמוע את התשובות?

11. העברה נגדית וטראומטיזציה משנית בקרב אנשי מקצוע.

פרלמן, ל.א., סאקויטון, ק.ו. (2004). המטפל בסכנה : טראומטיזציה מכלי שני. בתוך זליגמן, צ., סולומון, ז. (עורכות), *הסוד ושברו : סוגיות בגילוי עריות*. עמ' 393-409. תל אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד.

Changing cultural and social norms that support violence (WHO) - 2009

אנטונובסקי, א. (1998). המודל הסלוטוגני כתיאוריה מכוונת בקידום הבריאות. *מגמות, לט (1-2)*, 170-180.

שגיא, ש., ודוהן, נ. (2001). משאבי התמודדות של ילדים שנפגעו במשפחתם, *מגמות, לט (1-2)*. 218-235.

או באנגלית :

Sagy, S. & Dotan, N. (2001). Coping resources of maltreated children in the family: A salutogenic approach. *Child Abuse and Neglect*, 25 (11), 1463-1480.

גולדשטיין, ש. ולאור, ר. (2008-9). היבטים בינתרבותיים והשפעתם על אנשי מקצוע בהקשר של איתור ילדים נפגעי התעללות והזנחה וחובת דווח. *משפחה במשפט*.

Elbdour, S., Abu Bader, S., Onwuegbuzie, A. J., Abu Rabia, A., & El-Assam, S. (2006). The scope of sexual, physical and psychological abuse in a Bedouin- Arab community of female adolescents: The interplay of racism, urbanization, polygamy, family honor, and social marginalization of women. *Child Abuse and Neglect*, 30, 215-229.

Haj- Yahia, M. M. & Abdo- Kaloti, R. (2003). The rates and correlates of the exposure of Palestinian adolescents to family violence: Toward an interactive-holistic approach. *Child abuse and neglect*, 27 (7). 781.

Shalhoub-Kevorkian, N. (1999). The politics of disclosing female sexual abuse: a case study of Palestinian society. *Child abuse & Neglect*, 13, 1275-1293.

Zeira, A.; Astor A.R. and Benbenishty, R. (2002). Sexual Harassment in Jewish and Arab public Schools in Israel. *Child abuse & Neglect*, 26, 149-166.

קריאת רשות והרחבה:

אילון, ע. (1999). *התעללות בילדים במשפחה*. מכון הנרייטה סאלד, ירושלים.

סוזן בראונמילר (1980). בניגוד לרצוננו: גברים, נשים ואונס. גבעתיים: הוצאת השני בשיתוף זמורה-ביתן מודן.

קמיר, א. (2009). "זה מטריד אותי: לחיות עם החוק למניעת הטרדה מינית". ירושלים: הוצאת הקיבוץ המאוחד והוצאת כרמל. פרק 1 (עמודים 23-25), פרקים 6-8 (עמודים 117-160).

Abu Baker, K. (2006). *Sexual Abuse against children in the Arab society: The problem and its treatment*. Shfar-Am, Al- Mashreq Print House (in Arabic).

Haj-Yahia, M. M. & Tamish S. (2001). The rates of child sexual abuse and its psychological consequences, as revealed by a study among the Palestinian university students. *Child abuse and neglect*, 25 (10). 1303

Strauss, M. A. & Kantor, G. K. (2005). Definition and measurement of neglectful behavior: some principles and guidance. *Child Neglect and Abuse*, 29, 19-29.